

סולם יעקב במבט חדש
הרב מואיז נבון

בראשית כח, י-טו

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו: והנה יקוק נצב עליו ויאמר אני יקוק אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת למה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך: והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך:

ר' מ. כשר, תורה שלימה, בראשית כח:ע

... "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה" דע כי לכל החלומות מצינו פתרונם [בתוך הטקסט] חוץ מן חלום זה שאין לו פתרון בתורה. (עיי' לעיל מאמר סט. בבאור) ו[זה] אעפ"י שהחלום [הזה] הוא ראשון לכל החלומות. כי מה שנאמר באבימלך אינו חלום שצריך פשר, כי אם הוכחה היתה שנאמר "ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה" וכן אל לבן הארמי וכן בבלעם וכן בצדיקים שדבר הקב"ה עמם בחלום הלילה שנאמר "במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו" (במרבר יב, ו), אבל החלומות שצריכין פשר דבריהם לשבעה זמנים, וזה ראשון, ושני לו חלום יוסף ונתפטר לו, "הבוא נבוא אני ואמך" (בראשית לז, י). וכן של חלומות "המלוך המלוך" (שם שם, ח) וזמן שלישי לו, חלומות של פרעה ופירושו ז' שנים, זמן רביעי לו חלומות של שר המשקים ושר האופים ופתרונם כאשר פתר יוסף, זמן חמישי לו חלום צליל שעורים המתהפך במחנה מדין, פתרונו חרב גדעון, זמן ששי לו חלומות של נבוכדנאצר ופירושו ד' מלכיות, זמן שביעי לו חלום דניאל, ללמדך כי החלום הזה פירושו על התורה והיא נבואה לפיכך אין לו פתרון כי על מתן תורה היה חלום זה. ועיי' בשכל טוב. ובאבן עזרא. וזח"א קמט.

S. Freud, "Interpretation of Dreams", 1900

- Express/Fulfill instinctive desires

ישעיהו כט:ח

והיה כאשר יחלם הרעב והנה אוכל ויהקיץ וריקה נפשו, וכאשר יחלם הצמא והנה שתה ויהקיץ והנה ענף ונפשו שוקקה כן יהיה המון כל הגוים הצבאים על הר ציון: ס מצודת ציון ישעיהו פרק כט פסוק ח שוקקה - ענין תאוה כמו "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג):

- Contents are things suppressed

ברכות נה:ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו.

- All details have significance

ברכות נה:א

(ירמיהו כ"ג) הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה', וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים, מנא לן - מיוסף דכתיב (בראשית ל"ז) והנה השמש והירח וגו'.

ספר מורה הנבוכים פתיחה

ודע כי משלי הנבואה יש בהם שתי דרכים. מהם משלים, שכל מלה שבמשל הוא יש בה ענין. ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל הענין שהוא הנמשל, ויבואו במשל שהוא דברים רבים מאד אין כל מלה מהם מוספת ענין בענין שהוא הנמשל, אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו, או להפליג בהסתיר בענין הנמשל, וימשכו הדברים כפי כל מה שראוי בגלוי של המשל הוא, והבן זה מאד: אמנם דמיון המין הראשון מן משלי הנבואה אמרו, והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. כי אמרו סולם יורה על ענין אחד, ואמרו מוצב ארצה יורה על ענין שני, ואמרו וראשו מגיע השמימה מורה על ענין שלישי, ואמרו והנה מלאכי אלהים יורה על ענין רביעי, ואמרו עולים יורה על ענין חמישי, ואמרו יורדים יורה על ענין ששי, ואמרו והנה ה' נצב עליו יורה על ענין שביעי, הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לענין מוסיף בכלל הנמשל.

M. Solms, "Freudian Dream Theory Today", The Psychologist, 2000

The differences between the 'manifest' and the 'latent' content of dreams led Freud to infer an intervening process, by means of which the unconscious wishes could be transformed into conscious dreams. This intervening process was the so-called **dream-work**, which involved mechanisms such as '**displacement**' (substituting representational elements for one another, e.g. your father is represented as a policeman), '**condensation**' (combining multiple elements into composite hybrids, e.g. ambition, excitement and anxiety are all represented by a single image of an ascending escalator) and '**regression**' (converting thoughts into perceptions, e.g. a person's importance is represented by their size).

~ אמביציה ~

בראשית פרק כה(כו) ... וידו אחזת בעקב ...
בראשית כז (לו) ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויהי עמו ויאמר ויהי עמו ויאמר ויהי עמו ויאמר ויהי עמו
בראשית כה:כט-לד – סיפור קניית הבכורה
בראשית כז – סיפור קבלת ברכת הבכורה

ליעקב (בחלומו)	לאברהם (בזמנים שונים)
בראשית פרק כח (יג) והנה יקנץ נצב עליו ויאמר אני יקנץ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך:	בראשית פרק יג (טו) כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם:
בראשית פרק כח (יד) והיה זרעך כעפר הארץ ...	בראשית פרק יג (טז) ושמי את זרעך כעפר הארץ ...
ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ...	בראשית פרק יג (יד) ... שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה:
ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך:	בראשית פרק יב (ג) ... ונברכו בך כל משפחות האדמה:

~ פחדים ~

בראשית כז
(מא) וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואחרגה את יעקב אחי:

בראשית כח
(טו) והנה אנכי עמד ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתוך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לך:
רש"י בראשית כח:טו
(טו) אנכי עמד - לפי שהיה ירא מעשו ומלבן:
רש"י בראשית כח:טו
 דברתי לך - לצרכך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו ...

~ חלום ופירושו ~

בראשית כח:יב - והנה יקנץ נצב עליו ויאמר ...
בראשית רבה ס"ט:
 ר' חייא רבה ורב ינאי: חד אמר "עליו" – על הסולם, וחד אמר "עליו" – על יעקב". מאן דאמר "עליו" – על הסולם – ניחא, אך למאן דאמר "עליו" – על יעקב, מאי שנא "והנה ה' נצב עליו"? מתקיים עליו.

ברכות נה:ב
 שלשה חלומות מתקיימין: חלום של שחרית, וחלום שחלם לו חבירו, וחלום שנפתר בתוך חלום.

בראשית לה

(ט) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפְּדוֹן אָרְס וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: (י) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: (יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וְרֵבָה גוֹי וַיִּקְהַל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמַלְכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ: (יב) וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֶתְנַחֵם וְלִזְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ אֶתְּנוּ אֶת הָאָרֶץ:

רש"י שמות ו:ד

לתת להם את ארץ כנען - לאברהם בפרשת מילה נאמר (בראשית יז א) אני אל שדי וגוי, (בראשית יז ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו, ליצחק (בראשית כו ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ואתה שבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי, אמרתי ליעקב (בראשית לה יא - יב) אני אל שדי פרה ורבה וגוי ואת הארץ אשר וגוי, הרי שנדרתי להם ולא קיימתי:

בראשית יז (א) ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים ויקרא יקנוק אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: (ב) ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: (ג) ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: (ד) אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתת: (ו) והפרתי אתך במאד מאד ונתתך לגוים ומלכים ממך יצאו: (ז) והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: (ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים:

לאחר החלום (ברא' כח:טז-יט)	לאחר החזרה לארץ (ברא' לה:יג-טו)
(טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש יקנוק במקום הזה ואנכי לא ידעתי:	(יג) ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו:
(יז) וייקרא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:	
(יח) וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשיתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה:	(יד) ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן וישך עליה נסך ויצק עליה שמן:
(יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשנה:	(טו) ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם אלהים בית אל:

רש"י בראשית לה:יג

במקום אשר דבר אתו - איני יודע מה מלמדנו:

זוהר (וישב קפ"ג).

וכמה מדרגות על מדרגות הן בסוד החלום, כולם הן בסוד החכמה. ובאו ראה: "חלום" מדרגה אחת, "מראה" מדרגה אחת, "נבואה" מדרגה אחת...

~ הנדר ~

בראשית כב

(כ) וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש: (כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה יקנוק לי לאלהים: (כב) והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

רש"י בראשית כב:כ

(כ) אם יהיה אלהים עמדי - אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי (פסוק טו) והנה אנכי עמך: ושמרני - כמו שאמר לי (פסוק טו) ושמרתני בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול - כמו שאמר (פסוק טו) כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר (תהלים לו כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם:

בראשית לא

(יג) אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך: